

საჯარო შესყიდვების ბარიერები მცირე და საშუალო ბიზნესში: მომსახურების გაუმჯობესების პერსპექტივა

ეთერ ხარაიშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

სტატიაში დასაბუთებულია საჯარო შესყიდვების მნიშვნელობა მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაში, ბიბლიოგრაფიული კვლევის საფუძველზე შეფასებულია ბარიერების შესახებ ჩამოყალიბებული სხვადასხვა განმარტებითი თეორია და ჰიპოთეზა. თვრამეტი ლიდერი ქვეყნის მაგალითზე გაანალიზებულია მცირე და საშუალო ბიზნესში საჯარო შესყიდვების სფეროში არსებული გამოცდილება.

საჯარო შესყიდვების წვლილი მშპ-ის ზრდაში შესწავლილია რამდენიმე ძირითადი ინდიკატორით, მათ შორისაა: საჯარო შესყიდვების შესახებ ინფორმირებულობა, საჯარო შესყიდვებში ჩართულობის დონე, ფულადი სახსრების მენეჯმენტი, საგადასახადო პროცედურები, მონაცემებზე წვდომა, უსაფრთხოება და სხვა. დასახელებული ინდიკატორების მიხედვით შეფასებულია საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის ბარიერები საჯარო შესყიდვებში.

სტატიაში გამოვლენილია საჯარო შესყიდვების ძირითადი ბარიერები, შემუშავებულია შესაბამისი დასკვნები და შემოთავაზებულია რეკომენდაციები მომსახურების გაუმჯობესების პერსპექტივებზე.

საკვანძო სიტყვები: მცირე და საშუალო ბიზნესი, საჯარო შესყიდვები, შესყიდვის ბარიერები, საჯარო შესყიდვებზე ხელმისაწვდომობა, მომსახურების გაუმჯობესების პერსპექტივა.

მცირე და საშუალო ბიზნესი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში. განვითარებულ ქვეყნებში მცირე და საშუალო ბიზნესის საშუალებით განხორციელდა მთლიანი შიგა პროდუქტის ზრდა, უმუშევრობის დონის შემცირება, მსხვილი კომპანიების მოთხოვნილებათა ეფექტიანი დაკმაყოფილება, მოსახლეობის საშუალო ფენის ფორმირება, ახალი ტექნოლოგიებისა და ინოვაციების დანერგვა და სხვა. შესაბამისად, ეროვნული მთავრობები განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებენ ამ სფეროს დახმარების ფორმებსა და პროგრამებზე.

გლობალურ დონეზე შესყიდვების პრაქტიკის გაანალიზებამ გვიჩვენა, რომ მცირე და საშუალო ბიზნესის სახელმწიფო შესყიდვებზე ხელმისაწვდომობის მხარდასაჭერად მრავალმხრივი პროგრამა და სერვისი მოქმედებს (SME Procurement Experts, 2022), განსაკუთრებული ფოკუსირება კი მონაცემთა ბაზების შექმნისა და ახალი ტექნოლოგიების გამოყენების, საჯარო სერვისების მიწოდების გაუმჯობესების სფეროში ხდება (SME Procurement Experts, 2022). მაგალითად, ჩრდილოეთ ირლანდიაში დაახლოებით 85000 მცირე ან საშუალო საწარმოა, სადაც დასაქმებულია 450 000-მდე ადამიანი. ირლანდიის მთავრობა ყოველწლიურად 22.8%-ს ხარჯავს მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის საჯარო შესყიდვების მხარდაჭერასა და გაუმჯობესების ღონისძიებების გატარებაზე (Public Procurement: removing the barriers to SMEs, 2004).

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ყველა ქვეყანაში მთავრობა ბაზრის მნიშვნელოვანი მოთამაშეა და ისინი მონაწილეობენ შესყიდვებში. ზოგადად, საჯარო შესყიდვების წილი მშპ-ში ქვეყნების მიხედვით 13%-დან 20%-მდე მერყეობს. 2020 წლის მონაცემებით მასზე განეული გლობა-

ლური დანახარჯები დაახლოებით 9,5 ტრილიონ აშშ დოლარს შეადგენს (*Global Public Procurement Database: Share, Compare, Improve, World Bank, 2020*). საჯარო შესყიდვები ევროკავშირის მთლიანი შიგა პროდუქტის 16%-ია ([Brammer S.](#) & [Walker H.](#) 2011). ამ მონაცემებზე დაყრდნობით შეიძლება ვთქვათ, რომ ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლების გაუმჯობესება მცირე და საშუალო საწარმოების საჯარო შესყიდვებში მონაწილეობის გზითაც არის შესაძლებელი.

საქართველოში ეკონომიკის სტრუქტურული ცვლილებების, კონკურენტუნარიანი გარემოს ფორმირების, კერძო მენარმეობის განვითარების, სამომხმარებლო ბაზრის მოდერნიზაციის, სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრისათვის მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს. ბიზნესის ამ სფეროს დიდი როლის შესრულება შეუძლია დარგობრივი კლასტერებისა და რეგიონულ განვითარებაში. როგორც მსოფლიოში, ასევე, საქართველოში, მთავრობები და მიმწოდებლები სულ უფრო მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაში, ეხმარებიან შესყიდვების განხორციელებაში. ამ გზით ეკონომიკური ზრდის გაუმჯობესებას აბრკოლებს საჯარო შესყიდვებში არსებული ბარიერები. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია საჯარო შესყიდვებში არსებული ბარიერების გამოვლენა და მომსახურების გაუმჯობესების პერსპექტიულ მიმართულებებზე რეკომენდაციების შემუშავება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, კვლევის მიზანია მცირე და საშუალო ბიზნესში საჯარო შესყიდვების სფეროში არსებული ბარიერების გამოვლენა, მათი დაძლევისა და საჯარო სერვისების მიწოდების გაუმჯობესების გზებზე რეკომენდაციების შემუშავება.

კვლევის მეთოდოლოგია

ნაშრომში გამოყენებულია ბიბლიოგრაფიული და ემპირიული კვლევის მეთოდოლოგია, ანალიზის, სინთეზის, შედარების, ინდუქციისა და სხვა მეთოდები. რანჟირების მეთოდით გაანალიზებულია საჯარო შესყიდვებში გამოყენებული კრიტერიუმები, ფაქტორული ანალიზით გამოვლენილია საჯარო შესყიდვების ინდიკატორები, ბარიერების დაძლევისა და მომსახურების გაუმჯობესების პერსპექტივის დასაზუსტებლად ჩატარებულია თვისებრივი კვლევა ფოკუს-ჯგუფებთან ინტერვიუებით.

სტატიაში გამოყენებულია საქართველოს ეკონომიკური პროფილის სამინისტროების, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის რაოდენობრივი მონაცემები, ანალიტიკური მასალები, ასევე, პრობლემის შესაბამისი ეროვნული და საერთაშორისო ორგანიზაციების ვებგვერდებზე განთავსებული ინფორმაციები.

საჯარო შესყიდვების პრობლემებისა და ბარიერების ანალიზი

მცირე და საშუალო ბიზნესი ბევრ ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდისა და განვითარების მნიშვნელოვანი შესაძლებლობაა, შესაბამისად, აღნიშნული ბიზნესი განსაკუთრებულ როლს ასრულებს ეროვნული ეკონომიკური მიზნების მიღწევაში (დასაქმება, ინოვაციებისა და უახლესი ტექნოლოგიების დანერგვა, სიღარიბის შემცირება, დაბალი საინვესტიციო დანახარჯებით ადგილობრივი წარმოების განვითარება და სხვა). თუმცა, ამავდროულად, მცირე და საშუალო ბიზნესი განიხილება როგორც მაღალი რისკ-ჯგუფი, რადგან ახასიათებს მოწყვლადობა, გააჩნია არასაკმარისი სახსრები, ძლიერია დამოკიდებულება სხვადასხვა კლიენტზე, განიცდის გირაოს ან საკრედიტო ისტორიის ნაკლებობას და სხვა. ამ მიზეზების გამო კონკურენტულ ბაზარზე გადარჩენისთვის

მცირე და საშუალო ბიზნესს ჭირდება მხარდაჭერა. ნაშრომებში შესწავლილია საჯარო შესყიდვებში მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერის შესაძლებლობები და საჯარო შესყიდვების პრინციპების იმპლემენტაციის გზები (*SME Needs Analysis in Public Procurement, 2021*). ზოგადად, საჯარო შესყიდვები მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის შესაძლებელია განვიხილოთ როგორც საწარმოთა განვითარების ერთ-ერთი შესაძლებლობა (Glover, A. 2008).

მცირე და საშუალო ბიზნესის დადებითი გავლენა ეკონომიკურ განვითარებასა და მოსახლეობის კეთილდღეობაზე, მეცნიერთათვის სადავო არ არის. დისკუსია ძირითადად მიმდინარეობს იმ პრობლემებზე, რომლებსაც ეს სფერო აწყდება საჯარო შესყიდვების დროს.

სამეცნიერო ნაშრომებში, მცირე და საშუალო ბიზნესში საჯარო შესყიდვების ბარიერების შესახებ, ჩამოყალიბებულია სხვადასხვა განმარტებითი თეორია და შემოთავაზებულია ჰიპოთეზები. კვლევებით დასაბუთებულია, რომ ინფორმაციის გაურკვეველობა, სატენდერო წინადადებების მომზადების უნარების ნაკლებობა, პროცედურების იგნორირება, შესყიდვების შრომატევადი და მკაცრი პროცესი საჯარო შესყიდვების მნიშვნელოვანი ხელშემშლელი ფაქტორებია. ამასთან, მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის ინფორმაციის გაურკვეველობისა და უუნარობის ფაქტორები უმთავრეს ბარიერებად აღიქმება (Temidayo O. et al, 2013). თუმცა, ხშირ შემთხვევაში საჯარო შესყიდვებისადმი ინტერესი და ნდობაც დაბალია სატენდერო პროცესების ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პირობების, ადმინისტრაციული ტვირთის, სამართლებრივი და სხვა მიზეზების გამო (*SME Needs Analysis in Public Procurement 2021*).

საჯარო შესყიდვების სისტემის შესწავლას მცირე და საშუალო ბიზნესში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა განვითარებად ქვეყნებში, რადგან ამ ქვეყნებში დაბალია შესყიდვებში მონაწილეობის დონე. მკვლევარების მიერ, ასევე, შეფასებულია საჯარო შესყიდვების გამჭვირვალობის დონე, ტენდერებში დაშვების კრიტერიუმები (Solomon Bamidele Olusegun & James Olalekan Akinbode, 2016); ნაჩვენებია, რომ მსხვილ ტენდერებზე გავლენას ახდენს პოლიტიკური ჩარევები (Musanzikwa M., 2013). ნაშრომებში განხილულია შესყიდვების ბარიერების აღმოფხვრის შესაძლებლობებიც (*Public Procurement: removing the barriers to SMEs, 2004*).

საჯარო შესყიდვებში მცირე და საშუალო ბიზნესის წინაშე გამოწვევების ფართო სპექტრია. კონტრაქტების მართვა შესყიდვების პროცესის მნიშვნელოვანი ნაწილია (*Contract Management, The world Bank, 2018*). თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ კონტრაქტების გაფორმებისას, საჯარო ორგანიზაციებს მსხვილ ფორმებთან ურთიერთობა ურჩევნიათ. მეცნიერები ხაზგასმით აღნიშნავენ იმ ძირითად გამოწვევებს, რომლებიც დაკავშირებულია შესყიდვების შესახებ ინფორმაციის მოპოვების სირთულეებთან, მცირე და საშუალო საწარმოების შეუძლებლობასთან დააკმაყოფილონ შესყიდვების პირობები და კრიტერიუმები, პრობლემებია ტენდერზე რეაგირებისათვის არასაკმარის დროზეც და სხვა (Pittaway, L. & Rose, M. B. 2006).

ზოგადად, საჯარო სექტორი ნახალისებულია მდგრად შესყიდვებსა და სტიმულირებაზე, თუმცა, ნაკლებად არის გამოკვლეული კერძო სექტორის სტიმულირების პრობლემები საჯარო შესყიდვებში. პასუხი გასაცემია კითხვაზე: როგორ რეაგირებს საერთაშორისო დონეზე საჯარო და კერძო სექტორი მდგრადი შესყიდვების მექანიზმებზე (Walker, H. & Brammer, S., 2007)?

გასათვალისწინებელია, რომ პანდემიის პერიოდში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაზე განსაკუთრებით ნეგატიური გავლენა მოახდინა საჯარო შესყიდვების მიმართულებით არსებული პრობლემებმა, მათ შორის საჯარო შესყიდვების ბაზარზე შეზღუდულმა წვდომამ, საინვესტიციო რესურსების გარემოს გაუარესებამ, თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენების დაბალმა დონემ, შესაბამისი ელექტრონული პლატფორმების დეფიციტმა და სხვა. შესაბამისად, მდგრადი საჯარო შესყიდვები მოითხოვს ინვესტიციების განხორციელებასაც ამ სფეროში არსებული გამოწვევების პრიორიტეტების მიხედვით (Kharaisvili, E. & Atanelishvili T. 2022).

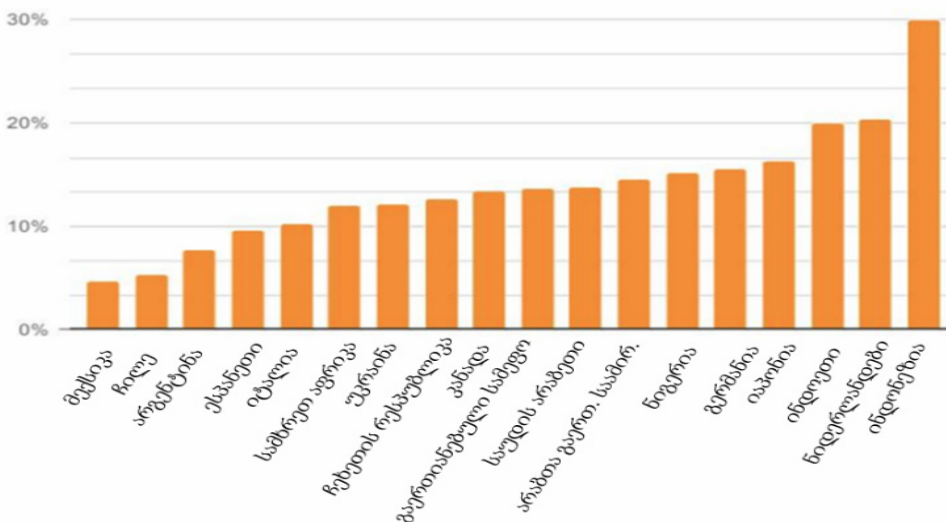
მეცნიერთა მიერ შემოთავაზებულია საჯარო შესყიდვებში მცირე და საშუალო ბიზნესის წინაშე არსებული ბარიერების დაძლევის ზოგიერთი გზა (Nicola Villa, 2022). თუმცა, საჯარო შესყიდვის პრობლემები ქვეყნების მიხედვით განსხვავებულია და შესაბამისად, პრობლემების გადაჭრის გზების ძიება სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილების შესწავლითა და საუკეთესო მაგალითების გათვალისწინებით უნდა წარიმართოს.

მცირე და საშუალო ბიზნესში საჯარო შესყიდვების უცხოური გამოცდილება

მრავალ ქვეყანაში მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმატებულ ფუნქციონირებას მნიშვნელოვნად განაპირობებს სახელმწიფო მხარდაჭერის პროგრამები და ღონისძიებები საჯარო შესყიდვების მიმართულებით. მაგალითად, კვლევაში, რომელიც დაფუძნებულია საჯარო შესყიდვების ლიდერი თვრამეტი სახელმწიფოს (არგენტინა, კანადა, ჩილე, ჩეხეთის რესპუბლიკა, გერმანია, ინდოეთი, ინდონეზია, იტალია, იაპონია, მექსიკა, ნიდერლანდები, ნიგერია, სამხრეთ აფრიკა, საუდის არაბეთი, ესპანეთი, უკრაინა, არაბთა გაერთიანებული საამიროები და გაერთიანებული სამეფო) მონაცემების ანალიზზე, შეფასებულია, ერთი მხრივ, საჯარო შესყიდვების წვლილი ქვეყნების ეკონომიკურ განვითარებაში, მეორე მხრივ, შესყიდვების ინდიკატორები. გლობალურ დონეზე საჯარო შესყიდვების წილი მშპ-ში საშუალოდ 12-18%-ს შეადგენს, თუმცა, ეს მაჩვენებელი ქვეყნების მიხედვით განსხვავებულია (იხ. დიაგრამა 1).

დიაგრამა 1.

საჯარო შესყიდვების პროცენტული წილი მშპ-ში ქვეყნების მიხედვით (SME Procurement Experts, 2022)

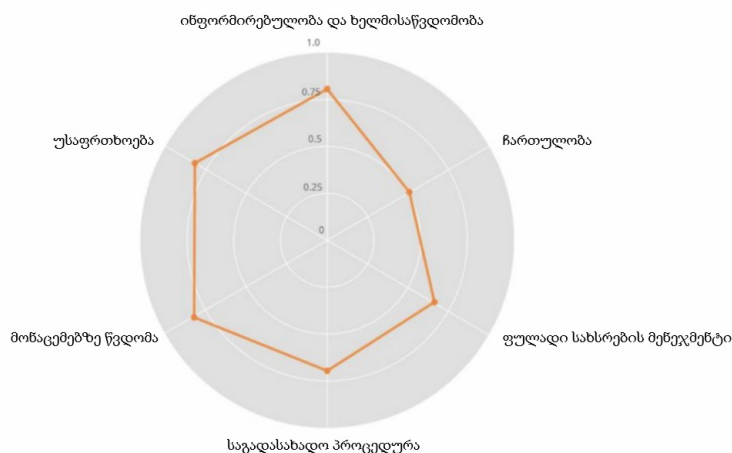
დიაგრამიდან ჩანს, რომ მშპ-ში საჯარო შესყიდვების წილით გამოირჩევა ინდონეზია, ნიდერლანდები და ინდოეთი.

საჯარო შესყიდვების წვლილი მშპ-ის ზრდაში განპირობებულია რამდენიმე ძირითადი ინდიკატორით, მათ შორისაა საჯარო შესყიდვების შესახებ ინფორმირებულობა, საჯარო შესყიდვებში ჩართულობის დონე, ფულადი სახსრების მენეჯმენტი, საგადასახადო პროცედურები, მონაცემებ-

ზე წვდომა, უსაფრთხოება. საჯარო შესყიდვების შეფასება ძირითადად დასახელებული ინდიკატორების მიხედვით ხდება. ლიდერი ქვეყნების მიხედვით შეფასების ინდიკატორები დიფერენცირებულია (იხ. დიაგრამა 2).

დიაგრამა 2.

საჯარო შესყიდვების შეფასება ძირითადი ინდიკატორების მიხედვით მცირე და საშუალო ბიზნესში, ქულა (SME Procurement Experts, 2022) (ლიდერი ქვეყნების მაგალითზე)

საჯარო შესყიდვების სფეროში ლიდერი ქვეყნები შეფასებულია ქულების მიხედვით 0-დან 1-მდე. 0 ქულა მიიღო იმ ქვეყანამ, რომელსაც ინდიკატორების მიხედვით ჰქონდა საშუალოზე დაბალი მაჩვენებელი, 0,5 ქულა – საშუალო მაჩვენებელი, 1 ქულა – საშუალოზე მაღალი მაჩვენებელი. აღნიშნული შეფასების სისტემისა და ინდიკატორების გათვალისწინებით ლიდერი სახელმწიფოები შემდეგნაირად არის გადანაწილებული:

- ინფორმირებულობა და ხელმისაწვდომობა – ინდოეთი, იაპონია, სამხრეთ აფრიკა;
- ჩართულობა – ჩილე;
- ფულადი სახსრების მენეჯმენტი – გერმანია;
- საგადასახადო პროცედურები – იტალია;
- მონაცემებზე წვდომა – კანადა, დიდი ბრიტანეთი;
- უსაფრთხოება – ნიდერლანდები.

საჯარო შესყიდვებში ლიდერი სახელმწიფოების გამოცდილების შესწავლამ გვიჩვენა, რომ ეფექტიანი შესყიდვების განსახორციელებლად უმნიშვნელოვანესია ელექტრონული პორტალის არსებობა. აღსანიშნავია, რომ კვლევაში ჩართული სახელმწიფოებიდან მხოლოდ ნიგერიას არ გააჩნდა საჯარო შესყიდვების ელექტრონული პორტალი. თავის მხრივ, პორტალი მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებს საშუალებას აძლევს ელექტრონულად, მარტივად დარეგისტრირდნენ მიმწოდებლად. მაგალითად, არგენტინაში ფუნქციონირებს პლატფორმა **COMPR.AR**, რომელმაც მნიშვნელოვანწილად შეუწყო ხელი დანახარჯების შემცირებას, ასევე, შემცირდა საჯარო შესყიდვების ხანგრძლივობა. იმ ქვეყნებში, სადაც საჯარო შესყიდვებში ელექტრონულ პორტალს იყენებდნენ, სამართლიანი კონკურენცია ჩამოყალიბდა.

ელექტრონული პორტალის გამოყენების მთელი რიგი დადებითი მახასიათებლების მიუხედავად, ზოგიერთ ქვეყანაში გაჩნდა ე.წ. „ციფრული განხეთქილების“ შესაძლებლობა, რაც ძირითადად ინტერნეტის არათანაბარი განვითარებით იყო გამოწვეული. აღნიშნული პრობლემის თავიდან აცილების მიზნით იტალიამ და ზოგიერთმა სხვა სახელმწიფომ შექმნეს მცირე და საშუალო ბიზნესის საჯარო შესყიდვების პორტალის სასწავლო პროგრამები. მათგან განსხვავებით, იაპონიამ ელექტრონულთან ერთად კვლავ განაგრძო სატენდერო წინადადებების მიღება დოკუმენტების მატერიალურად წარდგენის გზითაც.

საჯარო შესყიდვებში მცირე და საშუალო ბიზნესის სტიმულირების პროგრამას იყენებს ჩილე, სადაც საჯარო შესყიდვების პორტალი (Mercado Público) ითვალისწინებს დაბალი ფასის შეთავაზების შემთხვევაში ჯილდოს გაცემას.

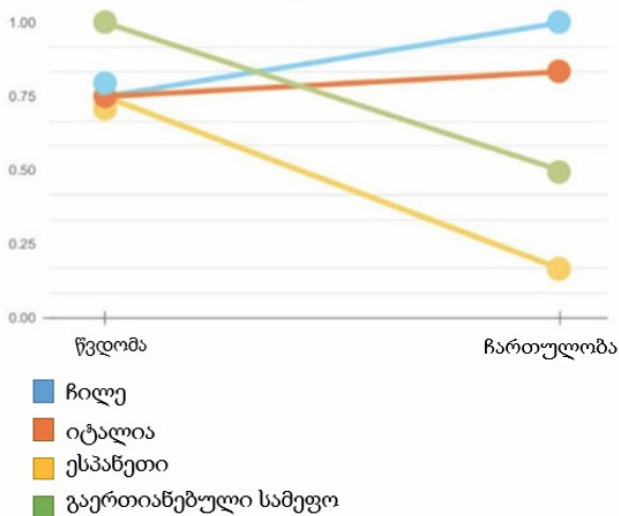
Covid-19-ის პანდემიის ეკონომიკური კრიზისის პერიოდში, ჩართულობის ინდიკატორის მიხედვით, ლიდერი პოზიცია დაიკავა ინდონეზიამ. ქვეყანამ მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის შეიმუშავა სპეციალური, სიმარტივით გამორჩეული პორტალი – **Bela Pengadaan**, სადაც შესყიდვის თითოეული პროცედურა დეტალურად და მკაფიო ინსტრუქციებით არის წარმოდგენილი. ასევე, შესაძლებელია კონტრაქტების გაფილტვრა ძირითადი კრიტერიუმების მიხედვით.

საჯარო შესყიდვების დროს ერთ-ერთი საკვანძო ფაქტორია ელექტრონულ სისტემაში ჩართულობა (შესვლა და რეგისტრაცია). მაგალითად, საუდის არაბეთში მოქმედებს პლატფორმა – **Etimad**, რომელიც რეგისტრაციის პროცედურის მკაცრი და დამლელი პროცედურებით ხასიათდება. ამ თვალსაზრისით საუკეთესო პრაქტიკაა ე.წ. „ერთხელ გვითხარი“ პოლიტიკა, რაც გულისხმობს მონაცემების ინტეგრირებას სხვადასხვა პლატფორმასა თუ მოდულზე და დეტალური ინფორმაციების შეყვანას მხოლოდ ერთხელ. მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის მსგავსი პლატფორმა (**TenderNed**) აქვს ჰოლანდიას.

ჩართულობისა და ინფორმაციებზე წვდომის პროცედურასთან დაკავშირებული პრობლემების შესწავლამ გვიჩვენა, რომ ქვეყნების მიხედვით ეს ინდიკატორებიც დიფერენცირებულია (იხ. დიაგრამა 3).

დიაგრამა 3.

საჯარო შესყიდვების ტენდერზე წვდომა და ჩართულობა მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის (SME Procurement Experts, 2022)

ჩილეს, იტალიას და ესპანეთს ინფორმაციებზე წვდომის მიხედვით თითქმის თანაბარი პოზია აქვთ, თუმცა, ჩართულობის მიხედვით მათი მდგომარეობა მკვეთრად განსხვავებულია. გაერთიანებული სამეფოში მცირე და საშუალო ბიზნესი საჯარო შესყიდვებში ჩართულობის მაღალი დონით გამოირჩევა, თუმცა, წვდომის დაბალი დონით ხასიათდება.

ამრიგად, ლიდერი ქვეყნების გამოცდილების შესწავლა საშუალებას იძლევა სხვა ქვეყნებმა, მათ შორის საქართველომ, გაითვალისწინოს საჯარო შესყიდვების ქრილში არსებული საუკეთესო მაგალითები. ნათელია, რომ მთავრობებმა, რომლებმაც უზრუნველყო ეფექტიანი ელექტრონული პლატფორმების შექმნა გამარტივებული ციფრული მონაცემთა სერვისებით, გაზარდა ტენდერზე წვდომის შესაძლებლობა, შეამცირა საჯარო შესყიდვების ბარიერები და ახალი შესაძლებლობები მისცა მცირე და საშუალო ბიზნესს განვითარებისათვის.

საერთაშორისო გამოცდილების ანალიზისა და ფოკუს-ჯგუფებთან შეჯერებული საკითხების შესაბამისად გამოიკვეთა საქართველოში საჯარო შესყიდვების სფეროში არსებული ძირითადი ბარიერები.

მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის საქართველოში ერთ-ერთ ძირითად ბარიერს წარმოადგენს საჯარო შესყიდვებში ჩართულობისა და ინფორმაციებზე წვდომის დაბალი დონე. ამ ბარიერის გამომწვევი მთავარი მიზეზია ასიმეტრიული ინფორმაცია. მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლები შეზღუდულები არიან ინფორმაციებზე წვდომის თვალსაზრისით. თავის მხრივ, აღნიშნული შეიძლება განპირობებული იყოს ელექტრონული საჯარო შესყიდვების პორტალზე დარეგისტრირების ბუნდოვანი ინსტრუქციებით. საჯარო შესყიდვებისათვის მნიშვნელოვანია შესაბამისი ელექტრონული პლატფორმების შექმნაც, რომელიც მთავრობასა და მიმწოდებლებს შორის ოპტიმალურ თანამშრომლობას უზრუნველყოფს.

საჯარო შესყიდვების პროცესის სხვადასხვა ეტაპზე მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის პრობლემები იქმნება ფულადი სახსრების მართვის თვალსაზრისითაც, მაღალია მცირე და საშუალო ბიზნესის დაფინანსებასთან დაკავშირებული ტრანზაქციის დანახარჯები, შეზღუდულია იაფფასიან კრედიტებზე წვდომის შესაძლებლობები (Kharaiashvili E., 2018). გამჭვირვალე და ღია მონაცემთა ბაზების შექმნა და მისი ინოვაციურ ტექნოლოგიებთან დაწყვილება ხელს შეუწყობს მცირე და საშუალო ბიზნესის დაფინანსებასთან დაკავშირებული ტრანზაქციის დანახარჯების შემცირებასა და კრედიტებზე წვდომის პროცესის გამარტივებას.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის საჯარო შესყიდვებისათვის მნიშვნელოვანია შესაბამისი ელექტრონული პლატფორმების შექმნა. პლატფორმების ფუნქციონირება მთავრობასა და მიმწოდებლებს შორის ოპტიმალურ თანამშრომლობას უზრუნველყოფს. მიზანშეწონილია, სახელმწიფომ განახორციელოს ინვესტიცია ელექტრონული შესყიდვების პორტალის განვითარებაში.
- მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის ბარიერს წარმოადგენს საჯარო შესყიდვებში ჩართულობის რთული პროცესი და ასიმეტრიული ინფორმაცია. მიზანშეწონილია ელექტრონულ საჯარო შესყიდვების პორტალზე დარეგისტრირებისათვის მარტივი და სრულყოფილი ინსტრუქციებით ინფორმაციების მიწოდება. ასევე, რეკომენდებულია მთავრობამ მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის გამოიყენოს საჯარო სატენდერო წინადადებების წარდგენასა და კონტრაქტების გაფორმებაზე სტიმულირების პროგრამები.
- საჯარო შესყიდვების პროცესი მოითხოვს შრომატევადი დოკუმენტაციის მომზადებას, ხოლო საჯარო შესყიდვების კონტრაქტების მოძიებისას გამოყენებულია არაპროპორციული

კრიტერიუმები. საჭიროა შემუშავდეს პოლიტიკა, რომელიც უზრუნველყოფს მცირე და საშუალო ბიზნესის დახმარებას კონტრაქტთან დაკავშირებულ პროცედურებში. აუცილებელია შესაბამის საკანონმდებლო ბაზაში ცვლილებების განხორციელება.

- მცირე და საშუალო ბიზნესში გამოიკვეთა საჯარო შესყიდვების შესაძლებლობებზე წვდომის დაბალი დონე. შესყიდვებზე წვდომის გაადვილება გააუმჯობესებს ზოგად ეკონომიკურ გარემოს, განაპირობებს რესურსებზე ხელმისაწვდომობას, გამოიწვევს სამართლიან კონკურენციას, უზრუნველყოფს ინკლუზიურ და მდგრად განვითარებას.
- საჯარო შესყიდვების ძრილში მცირე და საშუალო ბიზნესს პრობლემები აქვს ფულადი სახსრების მართვაში, ასევე, იაფფასიან კრედიტებზე წვდომის მხრივ. შესაბამისად, ერთ-ერთ გამოწვევად რჩება დაგვიანებული გადახდები. მიუხედავად იმისა, რომ უმეტესად ითხოვენ ინვოისების ელექტრონულად წარდგენას, ყოველთვის არ არის მიწოდებული შესაბამისი ინფრასტრუქტურა. ასევე, გამოვლინდა, რომ მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის შედარებით ეფექტიანია დაბალი ღირებულების მქონე გადახდების მართვა. აუცილებელია გამჭვირვალე და ღია მონაცემთა ბაზის შექმნა, ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვა. აღნიშნული ხელს შეუწყობს მცირე და საშუალო ბიზნესის დაფინანსებასთან დაკავშირებული ტრანზაქციის დანახარჯების შემცირებას და კრედიტზე წვდომის პროცესის გამარტივებას. ამასთან, მნიშვნელოვანია მცირე და საშუალო ბიზნესმა დანახარჯების შემცირების თვალსაზრისით გაითვალისწინოს მსხვილ და გამოცდილ კომპანიებთან კონსორციუმებში ან ტენდერებში თანამონაწილეობის შესაძლებლობები. აღნიშნული შეამცირებს საჯარო შესყიდვებთან დაკავშირებულ რისკებსაც.

ლიტერატურა:

1. Brammer S. Walker H. (2011). *Sustainable procurement in the public sector: An international comparative study*. https://www.researchgate.net/publication/241674602_Sustainable_procurement_in_the_public_sector_An_international_comparative_study
2. Glover, A. (2008). *Accelerating the SME Economic Engine: Through Transparent, Simple and Strategic Procurement*, London: HM Treasury.
3. Kharaisvili, E. Atanelishvili T. (2022). *Sustainable State Procurements and Business and Investment Environment in Georgia (In the Context of SMEs)*. Bulletin, V.16, n.3.
4. Kharaisvili E. (2018). *The Impact of Preferential Agro Credit on the Development of Agribusiness in Georgia*. Ecoforum, 7(1).
5. Musanzikwa M., (2013), *Public Procurement System Challenges in Developing Countries*. *International Journal of Economics, Finance and Management Sciences*, 1(2): 119-127. <https://www.sciencepublishinggroup.com/journal/paperinfo.aspx?journalid=173&doi=10.11648/j.ijefm.20130102.18>
6. Nicola Villa (2022), *How To Overcome Barriers Faced by SMEs in Public Procurement*. Article retrieved for – <https://www.public.io/blog-post/how-to-overcome-barriers-faced-by-smes-in-public-procurement>
7. Pittaway, L. Rose, M. B. (2006). *Learning and relationships in small firms*. *International Small Business Journal* 24(3), 227–231.
8. Procurement Guidance, *Contract Management*. The world Bank (2018). <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/277011537214902995-0290022018/original/ProcurementContractManagementGuidance.pdf>

9. Public Procurement: removing the barriers to SMEs (2004).
<http://unpcdc.org/media/3684/pp%20sme.pdf>
10. SME Procurement Experts (A. F. et al, 2022), *Global SME Procurement Benchmark*.
<https://www.public.io/report-post/global-sme-procurement-benchmark>
11. Solomon Bamidele Olusegun. James Olalekan Akinbode (2016), *Determinant of Small and Medium Enterprises (SMEs) Low Participation in Public Procurement in Lagos, Nigeria*. *European Journal of Business and Management*. <https://core.ac.uk/download/pdf/234627593.pdf>
12. *SME Needs Analysis in Public Procurement* (2021), Final Report.
file:///C:/Users/user/Downloads/sme%20needs%20analysis%20in%20public%20procurement-ET0921178ENN.pdf
13. Temidayo O. Akenroye. Oluseyi Aju (2013), *Barriers to SMEs participation in public procurement in Nigeria: some preliminary results*.
https://www.researchgate.net/publication/262561294_Barriers_to_SMEs_participation_in_public_procurement_in_Nigeria_Some_preliminary_results;
14. Walker, H., Brammer, S., (2007). *Sustainable procurement in the United Kingdom public sector*.
https://www.researchgate.net/publication/241145206_Sustainable_procurement_in_the_United_Kingdom_public_sector;
15. World Bank (2020), *Global Public Procurement Database: Share, Compare, Improve*.
<https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/03/23/global-public-procurement-database-share-compare-improve#:~:text=Public%20procurement%20is%20the%20process,%25%20to%2020%25%20of%20GDP>

Public Procurement Barriers in SMEs: Service Improvement Perspective

Eter Kharashvili

*Doctor of Economic Sciences, Professor
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

SUMMARY

The article substantiates the importance of public procurement in the development of small and medium-sized enterprises, based on bibliographic research, various explanatory theories and hypotheses about barriers are evaluated. On the example of eighteen leading countries, the experience in the field of public procurement in small and medium-sized enterprises is analyzed.

The contribution of public procurement to GDP growth is studied by several key indicators, including: awareness of public procurement, level of involvement in public procurement, cash management, tax procedures, access to data, security and others. According to the named indicators, the barriers of small and medium-sized enterprises in public procurement in Georgia are evaluated.

The article identifies the main barriers to public procurement, develops relevant conclusions and offers recommendations on perspective for service improvement in this regard.

Keywords: SMEs, public procurement, procurement barriers, access to public procurement, service improvement perspective.